

Andreja Der-Hazarijan Vukić
Arhiv za likovne umjetnosti HAZU
Gundulićeva 24, Zagreb
adhv@hazu.hr

Pregledni rad
DOI <https://dx.doi.org/10.21857/m16wjcw3j9>

Arhiv za likovne umjetnosti HAZU: od Bauerove pomoćne zbirke do specijaliziranog centra za istraživanje nacionalne povijesti umjetnosti

Sažetak

Prof. dr. Antun Bauer (1911.-2000.) ostvarenjem svojih ideja i vizija, obilježio je cjelokupnu hrvatsku kulturnu povijest, nadovezavši se na niz imena poput J. J. Strossmayera, I. Kršnjavog, A. Schneidera i G. Szabe. Među brojnim istraživačkim i umjetničkim institucijama čiji je inicijator i utemeljitelj, važno mjesto zauzima i Arhiv za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Zasnovan kao Arhiv za domaću umjetnost, razvijao se, neodvojiv od Gipsoteke osnovane 1937. godine, zahvaljujući Bauerovoj odluci da usporedo s formiranjem zbirke gipsanih odljeva prikuplja i svu dostupnu dokumentaciju o njihovim autorima. Zamišljena kao pomoćna zbirka, s vremenom i opsegom prikupljene građe, prerasla je u studijsku zbirku, koja je prema Bauerovoj ideji trebala omogućiti znanstvena i stručna istraživanja nacionalne umjetnosti. S tim je ciljem prikupljanje prošireno i na dokumentaciju o slikarima, obuhvativši time cjelokupnu nacionalnu umjetničku produkciju. Sistematično obrađene i raspoređene građe, Arhiv za domaću umjetnost službeno je doniran Gipsoteci 1943. godine, da bi 1946. bio otvoren za korisnike na adresi Medvedgradska 2. Od 1950. godine Arhiv nastavlja djelovati unutar Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, a od 1952. godine, odvaja se od Gliptoteke. U osamdesetak godina svoga rada, Arhiv za likovne umjetnosti mijenjao je adrese i administrativne okvire, razvivši se od pomoćne zbirke Gipsoteke do specijaliziranog centra za istraživanje nacionalne likovne umjetnosti od 19. st. do danas.

Ključne riječi: *Antun Bauer; Arhiv za likovne umjetnosti; arhivska dokumentacija; Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; digitalizacija*

Uvod

Znanstveno-stručni skup organiziran u povodu obilježavanja 110. godišnjice rođenja dr. Antuna Bauera¹ bio je poticaj da se na temelju njegovih rukopisnih i strojopisnih zapisa² reinterpreteraju i dopune dosadašnje spoznaje o ishodištima i uzorima kojima se vodio u koncipiranju Arhiva za likovne umjetnosti³ kao dokumentacijske zbirke Gipsoteke⁴ te za utvrđivanje onih ključnih preduvjeta zahvaljujući kojima je bio moguć njegov kasniji, samostalni razvoj. Ujedno se kroz povijesni pregled dosadašnjeg rada Arhiva za likovne umjetnosti nastojalo ukazati na Bauerovo konceptijsko nasljeđe, sačuvano i u njegovu „postbaueroovskom“ razdoblju djelovanja, od 1953. godine do danas.

Bauerova strast za dokumentiranjem - podrška i uzori

Unutar ostavštine Antuna i Antonije Bauer pohranjene u Arhivu za likovne umjetnosti sačuvani su brojni memoarski zapisi i bilješke, različitih opsega, u kojima Bauer opisuje svoje profesionalne aktivnosti, motive koji su ga poticali, probleme s kojima se suočavao te ljude s kojima se susretao ili surađivao. Kroz ta subjektivna svjedočanstva saznajemo da je prvi poticaj za sabiranje dokumentacije u njegovoj sedamnaestoj godini bio jedan politički događaj, atentat na zastupnike Hrvatske seljačke stranke u beogradskoj Narodnoj skupštini

¹ Zbog čestog navođenja imena dr. Antuna Bauera, puno ime i prezime s titulom u tekstu se koristi samo u uvodu i zaključku, dok je na ostalim mjestima u tekstu naveden samo prezimenom.

² U Arhivu za likovne umjetnosti, u Ostavštini Antuna i Antonije Bauer, čuvaju se brojni nedatirani rukopisni i strojopisni zapisi, bez paginacije, često bez naslova ili istog naslova, ali različitih opsega. Sudeći po rukopisu, pisani u različitim životnim razdobljima. ANTUN BAUER, Što sam dao, rukopis, nedatirano; BAUER, Arhiv za likovne umjetnosti, rukopis, nedatirano; BAUER, JAZU, koverta s različitim rukopisima, nedatirano.

³ Naziv Arhiv za likovne umjetnosti koristi se kao trajan i neizmijenjen od prelaska institucije u sustav JAZU. Do tada Bauer varira naziv Arhiva, i to kao Arhiv za domaću likovnu umjetnost, Arhiv za domaću umjetnost, Arhiv za suvremenu umjetnost. Zbog najčešće upotrebe naziva Arhiv za domaću umjetnost, to se ime koristi u dijelu teksta vezanom uz razdoblje njegova osnutka i djelovanja unutar Gipsoteke do 1950. ANTUN BAUER, DUŠKO KEČKEMET, Gipsoteka; Arhiv za domaću likovnu umjetnost, 1937. – 1947., Zagreb, 1948., rukopis bez paginacije, Ostavština Antuna i Antonije Bauer, Arhiv za likovne umjetnosti HAZU (dalje: ARLIKUM HAZU); ANDREJA DER-HAZARIJAN VUKIĆ, Arhiv za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: 1937. – 2016., u: Institucije povijesti umjetnosti: zbornik 4. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, (ur.) Ivana Mance i dr., Zagreb, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Institut za povijest umjetnosti, 2019., 81–90, <https://podest.ipu.hr/islandora/object/ipu:20>

⁴ MAGDALENA GETALDIĆ, Povijest Gliptoteke Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, u: Kroatologija, 1-2, Zagreb, 2018., 43–67.

20. lipnja 1928.⁵ Prema vlastitim riječima, njegov se interes ubrzo usmjerava isključivo na umjetnički život te još kao student počinje pratiti izložbe, osobito one osječkih umjetnika,⁶ prikupljajući pri tome svu dostupnu dokumentaciju. Taj početni impuls aktivirao je njegovu cjeloživotnu posvećenost dokumentiranju kulturne baštine anticipirajući njezinu važnost u očuvanju tradicije i identiteta jedne zajednice. S druge strane, njegova potreba za kontinuiranim auto-dokumentiranjem motiva i ishodišta vlastitih odluka nudi odgovore na mnoga pitanja, između ostalog i o tome kako jedan mladi čovjek ne samo da uspijeva prepoznati institucionalne praznine u kulturnoj „ponudi” svoje sredine već i posjeduje dovoljno zrele odlučnosti potrebne za njihovo popunjavanje. U tom smislu od velike su važnosti podaci koje Bauer u svojim tekstovima opetovano naglašava, a koji se tiču svojevrsnog mentorstva njegovih bivših profesora, Viktora Hoffillera⁷ i Petra Knolla,⁸ čija su naklona poticanja i pomoć u samim počecima svakako pridonijeli uspješnosti Bauerovih postignuća.

⁵ „Početak mog sabiranja u prvom redu dokumentacije, o zbivanjima, ličnostima, ustanovama, započeo je konkretno 20.6.1928. povodom ubojstva u beogradskoj Narodnoj skupštini. Bio sam u 6. razredu gimnazije sa navršениh 16 godina. Sakupljena dokumentacija iz cjelokupne dnevne štampe u Jugoslavije i dragocjenih priloga štampe iz Austrije, Njemačke, djelomično Italije i Francuske, pohranjena u 11 kartonskih kutija, 1950. ustupljena je Gradskom muzeju Vukovar.”, ANTUN BAUER, Bez naslova, nedatirani rukopis, bez paginacije, Ostavština Antuna i Antonije Bauer, ARLIKUM HAZU.

⁶ „[...] Još kao student sabirao sam dokumentaciju o našoj likovnoj umjetnosti. To sam zapravo počeo još u Osijeku kada su mi izložbe osječkih umjetnika bile od posebnog značenja. To sam nastavio i u Zagrebu i zbirka dokumentacije o našoj likovnoj umjetnosti dosegla je masu koja je nagomilana napunila pet velikih dvokrilnih ormara [...]”, BAUER, Arhiv za likovnu umjetnost, nedatirani rukopis, bez paginacije, Ostavština Antuna i Antonije Bauer, ARLIKUM HAZU.

⁷ Viktor Hoffiller, arheolog (Vinkovci, 1877. – Zagreb, 1954.). Studirao u Beču. Od 1921. predavao prapovijesnu i antičku provincijalnu arheologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a od 1924. redoviti je profesor klasične arheologije. Vodio je iskapanja u Vučedolu, Sisku i Osijeku. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=25884> (26. veljače 2023.). Osim što je bio Bauerov profesor klasične arheologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, angažirao ga je kao demonstratora i pomagača u Arheološkom muzeju i institutu. Prema Bauerovim riječima, upravo ga je prof. Hoffiller potaknuo na trajno zbrinjavanje prikupljene zbirke sadrenih odljeva.

⁸ Petar Knoll, povjesničar umjetnosti (Vukovar, 1872. – Zagreb, 1943.). Studirao i doktorirao u Beču. Od 1921. je lektor, a od 1930. do umirovljenja 1942. nastavnik na Filozofskom fakultetu. Među prvim u Hrvatskoj proučavao je teoriju suvremene arhitekture i urbanizma. Proleksis enciklopedija online, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://proleksis.lzmk.hr/31590/> (26. veljače 2023.). Prof. Knoll Baueru je predavao povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. U razdoblju formiranja zbirke sadrenih odljeva, prema Bauerovim tekstovima, upravo mu prof. Knoll predlaže doniranje zbirke Gradu, te posređuje 1937. u dogovoru s gradskim načelnikom Teodorom Pečićem. BAUER, Bez naslova, nedatirani rukopis, bez paginacije, Ostavština Antuna i Antonije Bauer, ARLIKUM HAZU.

„Sabiranje dokumentacije o svemu što je pisano o likovnoj umjetnosti, arheologiji, spomenicima kulture, na to me upozorio prof. Hoffiller. Posebni interes bio je usmjeren na likovnu umjetnost, iz svih novina, časopisa. Članke i bilješke, kataloge izložaba, članci i prikazi u štampi, publikacije. Sve to dalo je rezultat kroz više od 10 godina sabiranja – građa je napunila dvije sobe sa ormarima i stalažama.”⁹

U godinama koje su prethodile službenom osnutku Gipsoteke, u razdoblju prikupljanja fundusa i osmišljavanja muzeja, koji će svojim zbirkama, ali i dokumentacijom, omogućiti istraživanje unutar nacionalne povijesti umjetnosti, iz njegovih zapisa vidimo kako je upravo bečka Albertina, čije je zbirke i ustroj dobro upoznao za doktorskog studija u Beču 1935. godine, bila jedan od neposrednih institucijskih uzora, prije svega zbog bogate, prateće, studijske dokumentacije. Poticaj s domaćeg terena bila je pak opsežna dokumentacija o starijoj umjetnosti koju je prikupio Gjuro Szabo¹⁰ u vrijeme dok je bio tajnik Zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Tu zbirku Bauer vidi kao kronološku prethodnicu, na koju će se njegov arhiv suvremene umjetnosti logično nadovezati.

„Takav arhiv naše suvremene umjetnosti (koji se nadovezuje na bogati arhiv naše starije umjetnosti pri Konzervatorskom zavodu u Zagrebu) ima u tom obliku svoje puno opravdanje i sve uvjete za svoj razvitak kao zrela i zaokružena cjelina koja nema tek sporedni karakter, već primarni i od neobične važnosti za rad i za razvoj naše povijesti umjetnosti. Važno je istaknuti da na tom polju kod nas ni jedna ustanova nije ništa stvarno učinila. Niti u jednoj ustanovi u Zagrebu ne postoji arhiv koji bi prikupio bilo kakav iscrpniji materijal o suvremenoj domaćoj umjetnosti.”¹¹

⁹ BAUER, Arhiv za likovne umjetnosti, Ostavština Antuna i Antonije Bauer, ARLIKUM HAZU.

¹⁰ Gjuro Szabo, konzervator, muzeolog i povjesničar (Novska, 1875. – Zagreb, 1943.). U Beču, Nürnbergu i Pragu specijalizirao se iz konzervacije i restauracije povijesnih i umjetničkih spomenika. Godine 1911. postaje tajnik Zemaljskog povjerenstva za čuvanje spomenika u Hrvatskoj i Slavoniji. Szabo, Gjuro, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59216> (26. veljače 2023.).

¹¹ BAUER, KEČKEMET, Gipsoteka; Arhiv za domaću likovnu umjetnost, Zagreb, 1948.

Gipsoteka s Arhivom za domaću umjetnost 1937. – 1950. godine

Svoju rastuću zbirku gipsanih odljeva Bauer je 1937. godine donirao Gradu Zagrebu, što je odlukom Ekonomskog odjela Gradskog vijeća i prihvaćeno na sjednici 21. 10. 1937. te potvrđeno zapisnikom sa sjednice Gradskog vijeća Općine grada Zagreba od 29. listopada 1937. I dok grad još traži adekvatan prostor za trajni smještaj novog muzeja,¹² važnost tog događaja i Bauerova angažmana prepoznata je i u onodobnoj štampi.¹³ Usporedno s nabavom gipsanih odljeva i skulptura, Bauer od 1937. godine započinje s prikupljanjem dokumentacije o suvremenim kiparima čija su djela ulazila u fundus budućeg muzeja. Ubrzo nakon započetog formiranja budućeg Arhiva, Bauer proširuje prikupljačku praksu i na građu vezanu uz rad slikara te cjelokupnu domaću likovnu produkciju. Tu okosnicu budućeg Arhiva za domaću umjetnost činio je nesređeni dokumentarni materijal, koji je sadržavao novinske osvrti i kritike, reprodukcije djela te skice, crteže, grafike, akvarele i ulja domaćih likovnih umjetnika. Nakon brojnih privremenih lokacija to dokumentarno gradivo biva 1941. pridruženo ostalim zbirkama u prostore Gipsoteke u Medvedgradsku 2. Kao kuriozitet treba navesti kako Bauer krajem 1940. godine upoznaje Ericha Šlomovića, kolekcionara i trgovca umjetninama, zagonetnu i tragičnu figuru europskog kolekcionarskog svijeta, dok ovaj u Zagrebu priprema veliku izložbu svoje kolekcije francuskog slikarstva.¹⁴ Njihovo im je druženje otkrilo brojne zajedničke interese, a rezultiralo je Šlomovićevom donacijom „dvaju kofera francuske štampe”¹⁵ kao prilog Arhivu. U svojem rukopisu posvećenom tom susretu, Bauer otkriva i nepoznatu činjenicu o Šlomovićevoj želji da i sâm,

¹² U zgradu u Medvedgradskoj Gipsoteka se prvim dijelom useljava u travnju 1940. BAUER, Gipsoteka, 38.

¹³ „Zaslugom prof. Antuna Bauera, agilnog asistenta arheološkog instituta Filozofskog fakulteta u Zagrebu, pokrenuto je pitanje osnivanje muzeja sadrenih odljeva u Zagrebu. Ćak prof. dr. Schneidera i Hoffillera i demonstrator u arheološkom institutu, sakupljao je već nekoliko godina sadrene modele moderne hrvatske plastike, kao i odljeve grčke i rimske srednjovjekovne plastike, te antikne gliptike. Sabrani materijal za Muzej sadrenih odljeva privremeno smješten na gradskom majuru u Bednjanskoj ulici čeka, da se prenese u podesnije prostorije. [...]” (vema), Novi muzej u Zagrebu, u: Jutarnji list, 15. siječnja 1938., 5.

¹⁴ Izložba Francuska umjetnost iz kolekcije Šlomović otvorena je 24. studenoga u zagrebačkom Domu likovnih umjetnosti. Na njoj je izloženo preko 200 umjetničkih djela i bibliografskih izdanja suvremenih francuskih umjetnika. Katalog izložbe Francuska umjetnost iz zbirke Ericha Šlomovića, Zbirka kataloga ARLIKUM HAZU, te u digitalnom obliku na Digitalnoj platformi Hrvatske akademije DiZbi, <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=12896> (26. veljače 2023.).

¹⁵ Ova se građa ne nalazi više u današnjoj Zbirci hemeroteke Arhiva, a prema informaciji koju mi je ustupila kustosica Gliptoteke dr. sc. Magdalena Getaldić, nema je ni u dokumentaciji Gliptoteke.

poput njega, u Zagrebu otvori galeriju s bibliotekom za proučavanje francuske umjetnosti, Slomovianu.¹⁶

Nakon useljenja u prostore Gipsoteke započelo je sređivanje donesene nerazvrstane dokumentarne građe, na čemu su uglavnom radile djelatnice Radne službe, dodijeljene Gipsoteci po dužnosti 1942. (Sl. 1) Radom je koordinirala Bauerova supruga, dr. Antonija Bauer,¹⁷ koja je od 1940. angažirana u Gipsoteci u svojstvu volontera. Gradivo se razvrstavalo i sistematiziralo, a sređeni arhivski materijal razdijeljen je u šest zbirki: Fototeku, Kartoteku izložaba, Zbirku studija, crteža, skica i grafika suvremenih autora, Fototeku negativa i dijapozitiva, Arhiv stranih umjetnika i Knjižnicu.¹⁸

Sl. 1: Antun Bauer za zaposlenicima Gipsoteke te djelatnicama „Radne službe” (Škrobot Elvira, Kreković Ljerka, Dobrović Lelja, Pene Nada), 1947., nepoznati fotograf, Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Ostavština Antuna i Antonije Bauer

¹⁶ „[...]Imao je fanatični osjećaj i potrebu za sabiranjem i stvaranjem kolekcije. Imponirao sam mu kao donator Gipsoteke. Posebno ga je oduševio moj arhiv novinskih izrezaka o likovnoj umjetnosti kojega sam sistematski izvlačio iz dnevnih štampe. Inicirao sam mu da i on sabira ovu dokumentaciju o likovnoj umjetnosti iz francuske i druge inozemne štampe koju je redovito primao, a do koje ja nisam dolazio. Po njegovom prihvaćanju za kratko je vrijeme već sakupio dva kofera puna novinskih izrezaka. [...]“ ANTUN BAUER, Sjećanje na Ericha Šlomovića, Zagreb, 1981., rukopis, bez paginacije, Ostavština Antuna i Antonije Bauer, ARLIKUM HAZU.

¹⁷ Antonija Tonka Bauer, supruga i suradnica Antuna Bauera (Zagreb, 1913. – Zagreb, 2002.), diplomirana pravnica, apsolventica povijesti umjetnosti, doktorica bibliotekarstva. U Gipsoteci je bila zadužena za administrativne poslove te obradu i sistematizaciju likovne dokumentacije. DER-HAZARIJAN VUKIĆ, Arhiv za likovne umjetnosti, 2019., 83.

¹⁸ BAUER, KEČKEMET, Gipsoteka: Arhiv za domaću likovnu umjetnost, Zagreb, 1948.

Na prijedlog direktora gradskog magistrata dr. Einwaltera i gradskog senatora Branka Šelingera, Bauer tako sređeni Arhiv za domaću umjetnost darovnicom 1943. predaje Gradu, odnosno Gipsoteci,¹⁹ čime je Arhiv i službeno osnovan. U razdoblju 1944. – 1950. s radom na toj zbirci započeli su svoj radni vijek u svojstvu kustosa, kasnije ugledni povjesničari umjetnosti, Lelja Dobronić,²⁰ Duško Kečkemet²¹ i Doris Baričević.²² (Sl. 2) Unutar šest formiranih zbirki u to je vrijeme središnje mjesto zauzimala Fototeka suvremene domaće umjetnosti popunjena člancima, katalogima, reprodukcijama i bilješkama, složena prema domaćim i stranim autorima koji su djelovali u našoj zemlji. Kao jedna od zbirki, koja je dijelom bila koncipirana i kao arhivsko pomagalo, oformljena je Kartoteka izložaba naše suvremene umjetnosti, koja je također sadržavala fotografije, reprodukcije, članke i kataloge, ali i kartone s podacima o izložbama, pratećom bibliografijom i bilješkama,²³ obuhvaćajući razdoblje od polovice 19. stoljeća do recentnog vremena.²⁴ Veliki broj originalnih umjetničkih radova koje je Bauer prikupljao i dobivao od umjetnika, sačinjavao je Zbirku studija, crteža, skica i grafika suvremenih domaćih umjetnika, dok se Fototeka negativa i dijazozitiva stvarala u foto-laboratoriju same Gipsoteke. U sastav zbirki ušao je i Arhiv strane umjetnosti, osobito suvremene, u reprodukcijama i člancima, kao studijski, komparativni materijal. Na kraju, tu je bila i priručna Knjižnica s djelima iz područja domaće i strane umjetnosti. Uz postojeće zbirke, počela se formirati i Zbirka osobnih ostavština umjetnika, umjetničkih društava i strukovnih umjetničkih udruženja. Zbirka se popunjavala donacijama samih

¹⁹ Arhiv za domaću umjetnost zajedno sa zbirkom crteža, skica, studija i grafika suvremenih domaćih umjetnika ustupljen je Gipsoteci dopisom od 13. travnja 1943. (Gipsoteka br. 234-890-1943), što je službeno prihvaćeno dopisom Gradskog poglavarstva od 11. kolovoza 1944., BAUER, KEČKEMET, Gipsoteka; Arhiv za domaću likovnu umjetnost, Zagreb, 1948.

²⁰ Lelja Dobronić (Zagreb, 1920. – Zagreb, 2006.) u Gipsoteci radi kao kustosa 1944. – 1947. godine na usustavljanju građe Arhiva te na izradi niza bibliografija i građe za umjetnost i srodne struke. DER-HAZARIJAN VUKIĆ, Arhiv za likovne umjetnosti, 2019., 85.

²¹ Duško Kečkemet (Supetar, 1923. – Split, 2020.) u Gipsoteci je radio 1945. – 1949. godine. Započinje još za vrijeme studija povijesti umjetnosti kao volonter, a od 1947. bio je u svojstvu asistenta-kustosa Arhiva za suvremenu umjetnost. Vodio je arhivsku zbirku dokumentacije umjetnika te fotografski dokumentira umjetničke izložbe, same umjetnike i njihove atelijere. Bio je zadužen za Odjel novije skulpture. JOZEFINA DAUTBEGOVIĆ, Personalni arhiv MDC-a: dr. sc. Duško Kečkemet, u: Informatica Museologica, 3-4, 2007., 116.

²² Doris Baričević (Graz, 1923. – Zagreb, 2016.) neposredno po završetku studija dolazi u Gipsoteku kao volonterka, a od 1949. godine zaposlena je kao kustosa u Gipsoteci u zbirkama Arhiva, u kojem ostaje i nakon njegova prelaska u JAZU, poslije HAZU. Baveći se paralelno znanstvenim i stručnim radom, vodila je i koordinirala rad u Arhivu za likovne umjetnosti do mirovine 1993. godine, koju je dočekala u zvanju znanstvene savjetnice. DER-HAZARIJAN VUKIĆ, Arhiv za likovne umjetnosti, 2019., 85.

²³ Prva izložba upisana u Kartoteku bila je izložba nekog Wichla u Ilirskoj čitaonici održana 1842., Kartoteka izložaba (Zagreb), ARLIKUM HAZU.

²⁴ Danas su zbirke formirane prema vrsti građe, pa su tako unutar Fototeke samo fotografije, a unutar Kartoteke izložaba samo kartoni s upisanim podacima o izložbi.

Sl. 2: Antun Bauer sa zaposlenicima Gipsoteke (s lijeva na desno: D. Kečkemet, L. Dobronić, preparator G. Medved, E. Škrobot, N. Šarčević Moačanin, A. Bauer, B. Sakač, F. Moačanin), 10. 3. 1947., nepoznati fotograf, Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Ostavština Antuna i Antonije Bauer

Sl. 3: Čitaonica Arhiva za domaću umjetnost, Gipsoteka, Medvedgradska 2 (kasnije prostor Knjižnice Gliptoteke HAZU), nepoznati fotograf, Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Ostavština Antuna i Antonije Bauer

umjetnika, ali i slučajnim pronalascima poput dokumentacije Hrvatskog društva umjetnosti nađene na odlagalištu starog papira u lipnju 1945. godine.²⁵ Tako opremljen Arhiv smješten je u adaptiranim prostorijama na prvom katu ulične zgrade, gdje je obuhvaćao spremište za arhivski materijal, dvije radne sobe za kustosa i arhivskog tehničara te čitaonicu (Sl. 3). Potpuno osposobljen za rad s korisnicima, namijenjen stručnoj javnosti i samim umjetnicima, Arhiv za domaću umjetnost otvoren je početkom 1946. godine.²⁶ Bauer se, unatoč velikom poslu s ostalim muzejskim zbirkama, vrlo studiozno posvećuje popunjavanju i unapređenju Arhiva, usustavljajući rad na kontinuiranom prikupljanju građe i popunjavanju zbirke. Dominantna je pažnja usmjerena na Fototeku. Vlastitom fotografskom opremom dokumentiraju se umjetnički atelijeri, privatne zbirke, postavi izložaba. Uspostavlja se i kontakt s umjetnicima, normiranim upitnicima kojima se prikupljaju njihovi osnovni osobni podaci te podaci o umjetničkom radu. Na temelju dobivenih podataka, naknadno se formira Kartoteka umjetnika (Sl. 4). Kako bi u potpunosti popunio prikupljenu heme-roteku, Bauer se odlučuje na još jedan veliki pothvat, na pregled cjelokupne domaće štampe od polovice 19. stoljeća, iz koje su pregledani i popisani svi članci s područja likovne umjetnosti. Stvoreni kapitalni korpus sveobuhvatne bibliografije objedinjen je u 31 knjizi (33 sveska) s ukupno 7.500 stranica pod nazivom Bibliografija i građa za umjetnost i srodne struke.

Arhiv za likovne umjetnosti - Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti: 1950. – 1991.

Nakon suradnje s Jugoslavenskom akademijom na provedbi i organizaciji reprezentativnoga kulturno-političkog projekta, *Izložbe srednjovjekovne umjetnosti naroda Jugoslavije*, koja je s velikim uspjehom održana u Parizu 1950., već krajem iste godine Gipsoteka s Arhivom za domaću umjetnost ulazi u sastav Odjela za likovne umjetnosti JAZU.²⁷ Kako bi se stvorio odgovarajući organizacijski i

²⁵ BAUER, Gipsoteka, 67.

²⁶ U istoj publikaciji Bauer navodi dvije različite informacije o vremenu otvorenja Arhiva. Prvo navodi „siječanj 1946.,” a par stranica dalje, „proljeće” 1946. BAUER, Gipsoteka, 66, 78.

²⁷ Nakon ulaska Gipsoteke u sastav JAZU Bauer ostaje njezinim ravnateljem do 1952. godine, kada, nakon optužbi o propustima u vođenju zbirke te financijskih neusklađenosti s odlukama JAZU, dobiva otkaz. Sam Bauer mnogo je pisao i često govorio o tim događajima te o razlozima koji su doveli do njih, osobito o sukobu s Miroslavom Krležom i Krstom Hegedušićem. S druge strane, svoju verziju tih događaja daje i Krsto Hegedušić. Unatoč objema stranama, pravi razlozi tih

LIČNI PODACI ZA KARTOTeku UMJETNIKA U GIPSOTEKI -- Z A G R E B

Naš muzej radi aktivno već godinama na sakupljanju informativnog materijala o svim domaćim umjetnicima zbog sastavljanja jedne točne i opširne kartoteke domaćih umjetnika.

Potreba takve sistemske i opširne kartoteke se osjećala uvijek i više ustanova ju je sastavljalo. Ali činjenica je da je u fototezi i arhivu za domađu umjetnost Gipsoteke skupljeno najviše materijala /članci, reprodukcije, fotografije, katalozi i ostali podaci sa znatnom zbirkom crteža, skica, akvarela i opita/ o novim umjetnicima. Stoga Vas najljepše molimo, da nam što opširnije i što točnije pošaljete podatke o Vama i Vašem radu /prema priloženim upitima/ zbog nadopune i korektura podataka koji se o Vama već kod nas nglaze. Dalje Vas molimo, da nam po mogućnosti priložite i sve što bi moglo opširnije opisati Vaš dosadašnji rad /novinske članke, reprodukcije, fotografije i sl./. U slučaju da želite da se najrepresentativnija Vaša djela fotografiraju /u koliko su pristupačna/ također ćemo mi to rado učiniti na trošak našeg muzeja.

1. Ime i prezime ?
2. Rođen gdje i kada. Narodnost ?
3. Glavna likovna struka i sporedna ?
4. Koje je škole, opće i stručne, svršio i gdje, svršio i gdje, kada i kod kojih profesora? U atelierima kojih umjetnika je radio?
5. Putovanje u inostranstvo i usavršavanje /u kojim školama, atelierima, galerijama/?
6. Namještenja, gdje, kada i u kojem svojstvu ?
7. Izložbe /samostalne i skupne; datum, naslov, gdje, sa koliko radova i koliko oca prodanih radova, katalog/?
8. Publicirane mape, albumi, dopisnice i sl.?
9. Likovna saradnja u časopisima, novinama i sl.?
10. Ilustracije knjiga, almanahi i sl.?
11. Literarna saradnja u časopisima.....?
12. Koje je motive uglavnom obrađivao i kojim tehnikama u pojedinim razdobljima?
13. Najznačajniji radovi /po mogućnosti što što opsebniji opis sa naslovom, tehnikom, ev. veličinom, godinom izrade i današnjim vlasnikom i adresom rada/?
14. Literatura o autoru /monografije, prikazi, izložbe i sl. Gdje je tiskano i sa kojim datumom/?

Sl. 4: Standardizirani upitnik Gipsoteke namijenjen umjetnicima, Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Oštavština Antuna i Antonije Bauer

administrativni okvir novopridruženim jedinicama, 1951. godine osnovan je Institut za likovne umjetnosti, unutar kojeg su, uz Gipsoteku i Arhiv, objedinjene i postojeće muzejsko-galerijske jedinice JAZU.²⁸ Bauer 1952. godine prestaje biti ravnateljem Gipsoteke, a iste godine Arhiv se odvaja od Gipsoteke²⁹ te kao Arhiv za likovne umjetnosti postaje samostalnom radnom ustanovom u sklopu Instituta za likovne umjetnosti. Nakon odvajanja od Gliptoteke iz Arhiva se izlučuje zbirka originalnih grafika, ulja, crteža i skica, a razvrstani materijal ulazi u inventare Grafičkog kabineta, Moderne galerije i Zavoda za arhitekturu i urbanizam. Taj je proces završen u siječnju 1953. godine, predajom selektiranog i znatno reduciranog materijala.³⁰ (Sl. 5)

Na mjesto rukovoditelja Arhiva za likovne umjetnosti dolazi Danica Švalba,³¹ prva ravnateljica Muzeja revolucije. U rujnu iste godine Arhiv se i fizički odvaja od Gliptoteke, preseljenjem na drugi kat kuće u Demetrovoj ulici 18, gdje na raspolaganje dobiva pet soba koje služe za pohranu materijala te kao radne sobe stručnog i pomoćnog osoblja. U nastojanju da se organizacijski ustroj Arhiva uskladi i s internacionalnim normama, djelatnici Arhiva upućuju se u studijske posjete specijaliziranim arhivima i dokumentacijskim centrima u Parizu, Münchenu i Haagu,³² a preuzete modele i iskustva o načinima sakupljanja materijala, inventarizaciji, opisivanju, opremi, katalogiziranju i razvrstavanju poslužili su za poboljšanje sistema rada u zbirkama Arhiva. Uspostavlja se široka

događaja još uvijek ostaju podložni interpretacijama. ANTUN BAUER, JAZU, kuverta s rukopisima i raznim verzijama događaja iz 1950-ih, bez paginacije, Ostavština Antuna i Antonije Bauer, ARLIKUM HAZU; KRSTO HEGEDUŠIĆ, Slučaj Bauer: U vezi s polemikom „Zašto kod nas nema borbe mišljenja”, u: Republika, 5, 1954., 409–421; DER-HAZARIJAN, Arhiv za likovne umjetnosti, 2019., 85.

²⁸ Pravilnik Instituta donesen je 27. prosinca 1951. Uz Gipsoteku i Arhiv za likovne umjetnosti, unutar Instituta nalaze se Stara galerija (Strossmayerova galerija), Moderna galerija, Grafički kabinet (danas Kabinet grafike), Kabinet za medalje, Zavod za arhitekturu i urbanizam, Biblioteka i Restauratorski zavod, Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godine 1951 – 1952, knjiga 58, (ur. Marko Kostrenčić), Zagreb, 1953., 163.

²⁹ Gipsoteka je 1952. preimenovana u Gliptoteku.

³⁰ Arhiv je tada preuzeo 16.594 fotografije, 2.535 članaka, 442 kataloga, 17 mapa, 10 plakata, 3.059 kartona umjetnika, 3.506 kartona izložaba (1842. – 1952.). Zapisnik o izvršenju primopredaje materijala Arhiva za likovne umjetnosti Gliptoteke, Upravi Arhiva za likovne umjetnosti Instituta za likovne umjetnosti JAZU, 26. siječnja 1953., Pismohrana R1 VD, ARLIKUM HAZU.

³¹ Danica Švalba Stajić (Pljevlja, 1905. - ?) povjesničarka umjetnosti. Nakon odlaska iz Arhiva za likovne umjetnosti 1959., radi kao stručna suradnica u Zavičajnom muzeju u Rovinju. O njezinu kasnijem životu kao ni o datumu smrti nisam našla podatke.

³² Danica Švalba 1954. godine boravi u Parizu na Stage International des Archives pri Nacionalnom arhivu Francuske, dok kustosica Doris Baričević 1956. godine boravi u Münchenu, u Središnjem institutu za povijest umjetnosti (Zentralinstitut für Kunstgeschichte), te 1958. u Haagu na VII. ljetnom tečaju iz povijesti umjetnosti u organizaciji Nizozemskog instituta za povijest umjetnosti (RKD Netherlands Institute for Art History, Haag), Reg I VD ARLIKUM HAZU.

Z A P I S N I K

o izvršenju primopredaje cjelokupnog materijala Arhiva za likovnu umjetnost Gliptoteke, Upravi Arhiva za likovne umjetnosti, a na osnovu poziva Uprave Instituta za likovne umjetnosti br.206 od 26.I. 1953.g.

Prisutni: Prof.Miroslav Montani, direktor Gliptoteke
Danica Švalba, referent Instituta
Prof.Doris Barišević, kustos Arhiva
Kovašević Josipa, zapisničar

Direktor Gliptoteke predaje materijal određen po Komisiji za selekciju grafičkog materijala i Arhiva za likovne umjetnosti slijedeći materijal:

1. Zapisnik o primopredaji fototeke domaćih umjetnika od str.1-35
2. Arhiv izložaba str. 36
3. Razni arhivi str.36
4. Fototeka domaćih umjetnika - mape C formata str.37
5. Arhiv korespondencije, dnevnika i rukopisa str. 37-38
6. Arhivalija str.39
7. Novine str. 39-42
8. Kartoteka domaćih umjetnika str.42
9. Kartoteka likovnih izložaba str.42
10. Kartoni, tiskalice i papir za arhiv str. 43
11. Inventarne knjige str.43
12. Materijal izložbe srednjovjekovne umjetnosti naroda Jugoslavije u Parizu 1950.god. str. 44 i bibliografija
13. Inventarski predmeti str. 45

Zaključeno i potpisano!

Zapisničar:

Kovašević Josipa
Kovašević Josipa

Prof. Miroslav Montani

Danica Švalba
Danica Švalba
Prof.Doris Barišević
Doris Barišević

mreža kontakata s umjetnicima, muzejima, galerijama te umjetničkim udruženjima, koji se obvezuju dostavljati kataloge izložaba. Radi popunjavanja hemeroteke, nezamjenjivog izvora za praćenje recentnih umjetničkih zbivanja i izradu bibliografija, Arhiv za likovne umjetnosti od 1952. godine redovito prima glavne republičke dnevne novine, a od 1953., u suradnji s Agencijom Jugopress i press clipping jugoslavenske štampe.³³ Arhiv tako postaje jedina specijalizirana ustanova koja prikuplja dokumentarnu građu o recentnim likovnim zbivanjima s područja čitave tadašnje države, a usvajanjem politike dnevnog popunjavanja zbirke dobija karakter hibridne institucije spojivši arhivsku i dokumentacijsku djelatnost. Upravo ta „nesvodivost” na jasno zacrtanu arhivsku djelatnost, nameće potrebu da se stručno osoblje i dalje traži među povjesničarima umjetnosti, pa se u činjenici da su i tada zaposlena tri kustosa može prepoznati kontinuitet Bauerova odnosa prema Arhivu kao jednoj od muzejskih zbirki. Usustavljeno i obrađeno gradivo omogućuje sljedeću etapu u djelovanju Arhiva, njegovu stručnu i znanstvenu obradu. Publiciraju se dijelovi ostavština, obrađuju se pojedine umjetničke pojave, a stručne djelatnice aktivno sudjeluju na umjetničkim i izložbenim projektima. U razdoblju nakon ukidanja Instituta za likovne umjetnosti od 1959. do 1978. godine, Arhiv za likovne umjetnosti biva administrativno pripojen Arhivu JAZU, da bi od 1978. godine do danas bio dijelom Kabineta za arhitekturu i urbanizam, ne mijenjajući kroz čitavo to razdoblje način rada.

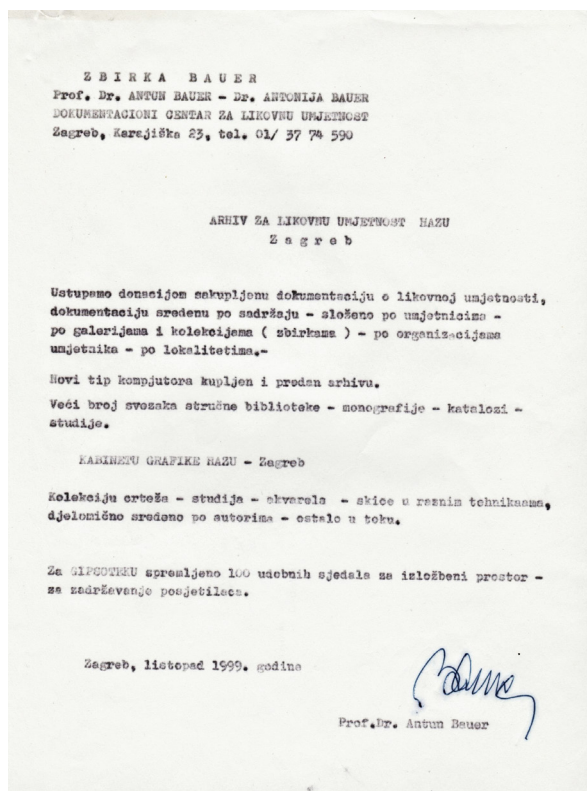
Arlikum HAZU: digitalna tehnologija i novi načini prezentacije arhivske građe

Od 1991. i preimenovanja Jugoslavenske u Hrvatsku akademiju, Arhiv s Kabinetom postaje dijelom znanstvenoistraživačkih jedinica te postupno ulazi u informatičku eru, prijenosom i objedinjavanjem podataka iz svojih zbirki u računalne baze podataka, čime se sustavno započinje 1998. godine.³⁴ U realizaciji procesa informatizacije važnu je ulogu odigrao ponovni susret Arhiva i njegova osnivača. Unatoč nekim prošlim nepravdama koje je doživio, dr. Bauer

³³ Godišnje se bibliografski obrađuje između 6.000 i 8.000 novinskih članaka.

³⁴ Prvi korak prema informatizaciji Arhiva učinjen je još 1993. godine, kada je, prema idejnoj koncepciji i inicijativi tadašnje znanstvene asistentice Arhiva, Mirjane Repanić-Braun, osmišljen projekt izrade računalne baze podataka za likovnu umjetnost 19. i 20. stoljeća. Softver i informatičku opremu financirala je Fondacija Soros. Baze su djelomično formirane, no projekt je ubrzo prekinut zbog gašenja informatičke tvrtke.

ponovno daruje svoju „djecu“, Arhiv i Gliptoteku, ali i Kabinet grafike. Arhivu donira sređenu dokumentaciju raspoređenu u 22 kutije, prikupljenu u Dokumentacijskom centru za likovnu umjetnost u svojem domu u Krajiškoj 23, dodavši svemu i jedno, tada dragocjeno, računalo,³⁵ još uvijek svjestan nužnosti promjena koje nose vrijeme i nove tehnologije.³⁶ (Sl. 6)

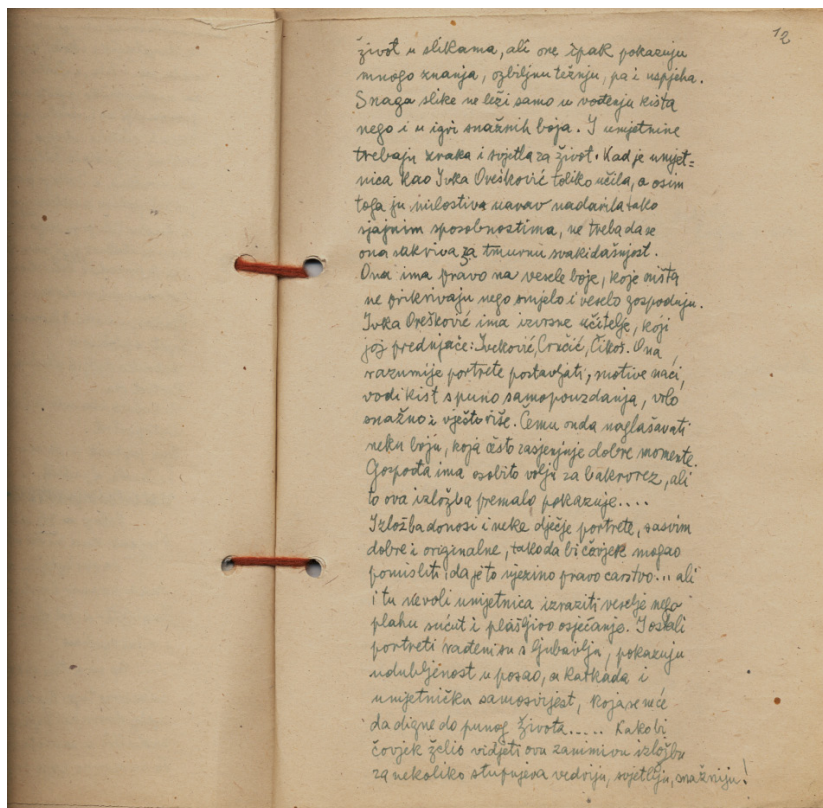

Sl. 6: Dopis Zbirke Bauer o donaciji dokumentacije Arhivu za likovne umjetnosti HAZU, listopad, 1999., Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Pismohrana

³⁵ Na popisu donirane građe Zbirke Bauer Arhivu za likovne umjetnosti, uz opis vrste dokumentarne građe, navedeno je i sljedeće: „novi tip kompjutera kupljen i predan Arhivu“, Dopis Zbirke Bauer, Zagreb, listopad 1999., R3 VD, ARLIKUM HAZU. Pismohrana.

³⁶ „[...] Prije petnaestak godina bio sam u Stockholmu gdje je uz pomoć UN-a otvoren prvi kompjuterski centar za potrebe skandinavskih zemalja. Kada sam se s time prvi puta sreo laički sam zapitao mladu službenicu što je na nekom kolutu. Rekla je 'banka podataka'. Zamolio sam je da mi prevede. Bio je to katalog kartica dva milijuna na nevelikom kolutu. Ja sam tada u MDC-u skupio nekih 50 tisuća kartica i mislio sam da sam boga za bradu ulovio. Ubrzo sam kupio jedan kompjuter i poklonio ga Centru. Bio sam izvrnut ismijavanju. Zvali su me Pajo Kompjuter, govorili da je to za naše unuke, da je to nebuloza i da im ne solim pamet [...]"; MAJA RAZOVIĆ, Zvali su me Pajo Kompjuter, u: Danas, 327, 24. svibnja 1988., 35–37.

Obradom Bauerove donacije pronađeni su izuzetno vrijedni rukopisni memoari kiparice Antonije Tkalčić Košćević o životima studenata i profesora prvih generacija zagrebačke Likovne akademije. (Sl. 7) Memoari uređeni bilješkama i predgovorom objavljeni su 2007. kao prva knjiga u izdanju Arhiva za likovne umjetnosti Hrvatske akademije ispunivši time jedan od zadataka Arhiva koji je Bauer zacrtao u strategiji njegova djelovanja, na samim počecima.³⁷

Sl. 7: Antonija Tkalčić Košćević: Sjećanja na prve generacije Umjetničke akademije u Zagrebu, detalj rukopisa, Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Ostavština Antuna i Antonije Bauer

³⁷ „[...] Teško je pitanje stručnog kadra, koji će obraditi i publicirati materijal koji je ovdje do sada sabran i koji će u dogledno vrijeme biti ovdje prikupljen. Mali broj stručnih asistenata i kustosa nisu u mogućnosti niti da svrše sav onaj posao koji im se ovdje nameće u uredovnom muzejskom poslu. Namjera je izdati niz publikacija, monografija naših umjetnika, pojedina pitanja u suvremenoj umjetnosti pogotovo domaće problematike 19. i 20. st. [...]” BAUER, Gipsoteka, 86-87.

Tim projektom ujedno započinje sustavnija obrada i publiciranje ostavština, realiziranih do sada s nekoliko znanstvenih i stručnih radova objavljenih u sklopu zbornika i monografija.³⁸ Preseljenjem Arhiva 2003. u adaptirani i prilagođeni prostor u Gundulićevoj ulici 24, generacijski usklađene djelatnice,³⁹ na čvrstim zasadama svojih prethodnica, oblikuju smjer njegova daljnjeg razvoja, s osobitim naglaskom na jačanju njegove vidljivosti unutar kulturne i znanstvene zajednice.⁴⁰ Istovremeno se nastojalo Arhiv približiti korisnicima bržom komunikacijom traženih informacija, što je omogućeno procesom digitalizacije građe, započetim 2009. godine. Digitaliziranom građom Arhiv se pridružio 2010.⁴¹ osnivanju i popunjavanju Digitalne zbirke Hrvatske akademije DiZbi.⁴² Digitalizirano gradivo omogućilo je novi korak njegove kreativne prezentacije, u vidu virtualnih izložaba. Prva izložba *Pablo Picasso, proslava osamdesetog rođendana – Vallauris 1961.*⁴³ realizirana je 2013. na temelju ostavštine povjesničarke umjetnosti Vesne Barbić. Zbog jedinstvenog materijala i vremenske usklađenosti s velikom gostujućom izložbom *Picasso remek-djela iz Muzeja Picasso* iz Pariza, otvorenom u Klovićevim dvorima,⁴⁴ virtualna izložba bila je medijski iznimno dobro popraćena,⁴⁵ a 2014. godine postavljena i na portalu Europeane. Do danas su objavljene četiri izložbe,⁴⁶ a posljednja među njima

³⁸ BOŽENA KLIČINOVIĆ, DARIJA ALUJEVIĆ, ANDREJA DER-HAZARIJAN VUKIĆ, JASENKA FERBER BOGDAN, ANA VRANIĆ, Spomenici i fontane u gradu Zagrebu, Zagreb, Grad Zagreb Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Glptoteka, 2007.; DARIJA ALUJEVIĆ, ANDREJA DER-HAZARIJAN VUKIĆ, JASENKA FERBER BOGDAN, Mirogojski opus Ive Kerdića – između umjetnosti i obrta, u: Anali Galerije Antuna Augustinčića, (ur.) Božidar Pejčević, Klanjec, 2012., 21–80, 31; DARIJA ALUJEVIĆ, ANDREJA DER-HAZARIJAN VUKIĆ, JASENKA FERBER BOGDAN, Nepoznato o poznatom – Iz ostavštine Izidora i Štefe Kršnjavi iz Arhiva za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, u: Zbornik radova znanstvenog skupa: Izidor Kršnjavi – veliki utemeljitelj, (ur.) Ivana Mance, Zlatko Matijević, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti, 2015., 506–531.

³⁹ U Arhivu za likovne umjetnosti danas su zaposlene tri povjesničarke umjetnosti, sada u statusu stručnih savjetnica, te jedna administratorica. Godine 2020. na mjesto upraviteljice Kabineta za arhitekturu i urbanizam s Arhivom za likovne umjetnosti HAZU izabrana je Jasenka Ferber Bogdan.

⁴⁰ Prvo predstavljanje Arhiva izvan vlastitog prostora organizirano je 2005. na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, namijenjeno studentima povijesti umjetnosti koji su se do tada vrlo rijetko služili njegovom građom, da bi danas, zahvaljujući uspješnoj suradnji s predavačima Odsjeka za povijest umjetnosti, studenti postali njegovi redoviti korisnici.

⁴¹ Vidi u: JASENKA FERBER BOGDAN, ANDREJA DER-HAZARIJAN VUKIĆ, The Fine Arts Archives: Two Decades of Digitized Art History, u: Život umjetnosti, 105, 2019., 180–195.

⁴² Projekt digitalizacije arhivske građe započet je uz financijsku potporu Ministarstva kulture, digitalizacijom kataloga iz razdoblja 1890. – 1950., u svrhu njihove zaštite i dostupnosti. Uključivanjem Arhiva 2010. u zajednički projekt Digitalne zbirke Hrvatske akademije DiZbi, gradivo je postalo dostupno širokom krugu korisnika. Na digitalnoj platformi danas se nalazi 414 kataloga, 433 fotografije, 102 umjetničke razglednice, 24 pisma, a proces digitalizacije i objava i dalje su u tijeku.

⁴³ <http://dizbi.hazu.hr/picasso>

⁴⁴ Izložba je otvorena je 14. veljače 2013. u Galeriji Klovićevi dvori.

⁴⁵ Uz brojne novinske osvrtne, snimljen je i prilog za emisiju Pola ure kulture, HRT, od 8. svibnja 2013.

⁴⁶ Između 2013. i 2021. realizirane su još dvije virtualne izložbe, i to: Prvi svjetski rat iz zbirke HAZU, u kojoj Arhiv sudjeluje s fotografskom građom iz Ostavštine slikara Bogumila Cara,

realizirana je 2021. godine u sklopu projekta *Kreativne Europe CREARCH*, čiji je koordinator ICARUS Hrvatska. Upravo zahvaljujući višegodišnjoj suradnji s Udrugom ICARUS Hrvatska,⁴⁷ započetoj 2018. godine, Arhiv je do sada sudjelovao na nekoliko projekata koji su arhivske prakse uključivali u oblikovanje specifičnih digitalnih platformi. Kroz te projekte poticala se kreativna interpretacija arhivske građe, a njezinim novim tumačenjima i modelima prezentacije nastojalo se doprijeti do šire publike. U tom nizu suradnji realizirani su projekti *Priče iz arhiva*,⁴⁸ međunarodni projekt *They live – Student lives through context-based art practices*⁴⁹ te spomenuta, posljednja u nizu virtualnih izložaba, *Volja je kostur, želja je "mišićje"*⁵⁰ u suradnji s Arhivom zagrebačke Akademije likovnih umjetnosti. Okosnica izložbe, neobjavljeni je anatomski atlas autorā Bele Čikoša Sesije i Rudolfa Valdeca, namijenjen studentima Akademije likovnih umjetnosti, a koji je s donacijom kipara Rudolfa Valdeca preuzeo još sam Antun Bauer četrdesetih godina, u počecima popunjavanja Arhiva. Iskustva suradnji na tim projektima te stečena znanja o komunikacijskim potencijalima arhivskih zbirki u digitalnom obliku, uz mogućnost pristupa digitalnoj platformi Hrvatske akademije DiZbi, pomogla su nam u izazovnoj 2020. godini, kada je pristup korisnika građi bio vrlo otežan. To je na neki način bila i dobra vježba za razdoblje koje predstoji, kada će, nakon osamdeset godina, naše zbirke biti dislocirane i dijelom nedostupne, zbog skorog iseljenja Arhiva uslijed predviđene konstrukcijske obnove zgrade u Gundulićevoj 24. Kako bismo omogućili optimalnu uslugu svojim korisnicima,

2014., http://dizbi.hazu.hr/1st_world_war, te izložba Salon Ullrich – Prva zagrebačka privatna galerija, iz Ostavštine Ullrich, 2018., <http://dizbi.hazu.hr/ullrich/>.

⁴⁷ Udruga ICARUS Hrvatska, osnovana 2016., radi na međuinstitucionalnoj i međunarodnoj suradnji, promicanju pisane baštine i implementaciji IT infrastrukture u rad kulturnih i znanstvenih ustanova i udruga te razmjeni stručnih znanja i iskustava. Koordiniraju suradnju između arhiva i drugih ustanova koje se zalažu za očuvanje kulturne baštine te uz to permanentno razvijaju mogućnosti stručne, organizacijske i financijske podrške projektima koji se bave dostupnošću arhivskoga gradiva u elektroničkom obliku. Organiziraju razne programe, aktivnosti i radionice te pokreću projekte EU. <https://www.icarushrvatska.hr/>

⁴⁸ Projektom CREARCH virtualne izložbe *Priče iz arhiva* prezentirano je raznoliko arhivsko gradivo arhiva i ustanova, jedinstvenih sadržaja i narativa, s ciljem razvoja publike, koja do sada nije bila usmjerena na taj tip građe. Arhiv za likovne umjetnosti pričom *Zlatarevo zlato* predstavio je građu iz Ostavštine Ive Kerdića, vezanu uz razradu lika Dore Krupičeve, za spomenik *Zlatarevo zlato*, postavljen 1929. na Kamenita vrata u Zagrebu, <https://www.icarushrvatska.hr/priceizarhiva/hazu-lu>. Cijela priča preoblikovana je u igru „s ključem” i prevedena je na engleski jezik te je pod naslovom *Precious mistery woman* objavljena za potrebe projekta u formi mobilne aplikacije.

⁴⁹ Zadatak Arhiva bio je istražiti, odabrati, prikupiti i dokumentirati neke od segmenata studentskog života u Zagrebu od 1945. do danas, a prikupljenu fotografsku dokumentaciju digitalizirati. Odabrale smo kategoriju Kulturne navike studenata, a materijal koji ga je ilustrirao selektiran je iz Arhiva Galerije Studentskog centra 1966. – 1978., ARLIKUM HAZU. Digitalizirano je 14 fotografija koje opisuju dvije izložbe, tada mladih umjetnika, Sanje Iveković i Gorkog Žuvele, održane 1970. Fotografije s metapodacima i opisima događaja postavljene su na *They Live Topoteku* Zagreb <https://they-live-zagreb.topoteka.net>.

⁵⁰ <https://anatomija.hazu.hr/>.

pažljivo se planira odabir građe koja će biti dostupna za rad u privremenom, znatno manjem prostoru. U tu svrhu odabrane su Zbirke dokumentacije umjetnika, Kartoteka umjetnika, Zbirka korespondencije te određeni broj umjetničkih ostavština. Kriterij odabira bio je, osim prostornih kapaciteta, učestalost korištenja odabrane građe te njezina jedinstvena informacijska vrijednost. Veće zbirke, kao što su Zbirka kataloga izložaba, Fototeka i Biblioteka, bit će premještene u čuvaonicu izvan Zagreba. Razdoblje ograničenog pristupa dijelu građe posvetit ćemo njezinoj reviziji, obradama ostavština i sadržajnoj obradi stručne periodike. Najveći naglasak bit će na digitalizaciji te obradi i objavi već digitaliziranih objekata, među kojima i kataloga izložaba Zagrebačkog salona⁵¹ (1965. – 1980.), jedne od najtraženijih cjelina unutar Zbirke kataloga. Dio građe, vezan uz objave kojima se od 2015. referira se na obljetnice, izložbene projekte, arhitekturu, obnovu Zagreba i dr., objavljivat će se i na *Facebook* stranici Arhiva za likovne umjetnosti.

Unatoč prilagođenim načinima rada koji nas očekuju, usporedno s digitalnim, nastavit će se i tzv. konvencionalni razvoj Arhiva jer, za razliku od ostalih arhiva, čije se gradivo popunjava isključivo otkupima i donacijama, u Arhivu za likovne umjetnosti ono se stvara svakodnevno, kao i u vrijeme njegovih početaka, kako bi tim zbrojem jedinstvenih informacija nastavio participirati u sveukupnoj nacionalnoj bazi hrvatske umjetnosti.

⁵¹ Katalozi prvih 15 izložaba digitalizirani su u sklopu projekta e-Kultura, Digitalizacija kulturne baštine, uz veliku pomoć i trud g. Zorana Svrtana, voditelja Informatičke službe Muzeja za umjetnost i obrt, partnerske ustanove za koordinaciju projekta e-Kulture unutar muzejske zajednice.

Zaključak

Osnivanje Gipsoteke 1937. godine bio je Bauerov prvi uspješno provedeni pothvat u njegovu dugačkom utemeljiteljskom nizu. Mladić od svega 26 godina tada je hrabro na sebe preuzeo odgovornost popunjavanja prepoznate praznine u kulturnoj ponudi svoje sredine, tipom institucije koja je u nekim europskim gradovima⁵² imala već gotovo stoljetnu tradiciju. U cjelovito razrađenom konceptu Gipsoteke, uz glavne zbirke odljeva skulptura, od antike do suvremene nacionalne produkcije, Bauer osniva i zbirku dokumentacije, čiji je cilj prvotno popratiti, ali i nadopuniti opuse onih domaćih suvremenih kipara koji su u zbirkama Gipsoteke zastupljeni tek manjim brojem djela. Na temelju dosadašnjih spoznaja možemo zaključiti da je Bauerova odluka o proširenju sakupljačkog interesa Arhiva i na dokumentarnu građu o suvremenim slikarima, bez izravne povezanosti sa zbirkama Gipsoteke, ključna za kasniji razvoj Arhiva. Tim širenjem stručnog interesa stvoren je temelj za njegov cjelovit i samodostatni nastavak djelovanja i izvan okvira Gipsoteke, a široko postavljena osnova, koja je nadrasla ograničenja muzejske kolekcije, omogućila je arhivskim zbirkama da dosegnu svoj puni studijski potencijal. Njihov kontinuirani rast i nadopunjavanje od osnutka do danas, osiguravaju jedinstvenost i nezaobilaznost te baštinske ustanove za svakog istraživača na području nacionalne povijesti umjetnosti. S druge strane, na temelju Bauerove bogate rukopisne i tiskane ostavštine te novinskih intervjuja, možemo zaključiti kako je Bauer komunikacijsku ulogu arhiva vrlo rano pretpostavio kustodijalnoj. O tome govore njegova razmišljanja o svrsishodnim načinima djelovanja specijaliziranih arhiva i institucija koje je osnovao, u kojima prepoznajemo načelo otvorenosti kao jedno od najzagovaranijih. Ono uključuje Bauerova nastojanja da se arhivsku dokumentaciju, kao i muzejsku građu, učini što dostupnijom kroz njezinu kontinuiranu obradu, publiciranje, a danas i digitalizaciju, sve radi omogućavanja istraživanja različitih aspekata nacionalne umjetnosti. Upravo u toj premisi, čvrsto usađenoj u djelovanje Arhiva za likovne umjetnosti od njegova osnutka do danas, prepoznajemo trajno očuvano nasljeđe dr. Antuna Bauera.

⁵² Zbirka sadrenih odljeva u Beču, oformljena krajem 17. stoljeća, otvorena je za javnost 1851., a Gliptoteka u Münchenu osnovana je 1830.

Fine Arts Archives of the Croatian Academy of Sciences and Arts: From Bauer's Auxiliary Collection to a Specialized Center for Research on National Art History

Abstract

Just like J. J. Strossmayer, I. Kršnjavi, A. Schneider, and G. Szabo before him, Dr Antun Bauer left a lasting mark on the entire cultural history of Croatia through the realization of his ideas and visions. Among the numerous research and art institutions he initiated and founded, the Archives for Fine Arts of the Croatian Academy for Sciences and Arts holds a significant place. Bauer's decision to collect plaster casts together with all the available documentation about the artists who created them led to the establishment of the Archive for Croatian Artworks, which evolved, inseparably from the Gypsotheque that was founded in 1937. Originally conceived as an auxiliary collection, it transformed into a study collection over time and acquired a significant amount of materials. According to Bauer's vision, this collection was meant to facilitate research into national art. Following this goal, the collection expanded to include documents about painters, thus encompassing the entire national artistic production. The systematically collected and documented materials of the Archive for Croatian Fine Arts were officially donated to the Gypsotheque in 1943 and, in 1946, opened to users at 2 Medvedgradska Street in Zagreb. From 1950, the Archive operated within the Yugoslav Academy for Sciences and Arts, separating from the Glyptotheque in 1953. Over its eighty years of work, the Archive for Fine Arts changed addresses and administrative frameworks, evolving from the auxiliary collection of the Gypsotheque into a specialized center for research on national works of fine arts dating from the 19th century to the present day.

Keywords: *Antun Bauer; Archives for Fine Arts; archival documentation; Croatian Academy of Sciences and Arts; digitization*